

CRIME AGAINST CULTURAL PROPERTY IN POLAND IN THE YEARS 2012–2013

Information is given on the general threat against cultural property and the trend for 2013, which shows a fall in comparison with the previous year. An analysis is made of the different characteristics of crime against public property, i.e. museums, or sacred objects, and also private property. Moreover, the article discusses the work of the police designed to recover cultural property in Poland and abroad. Another topic that is covered is that of the growing number of art forgeries and trade in such works. The article was prepared by the Office for Criminal Offences of the Police Headquarters and documents the role of police officers in fighting crime against cultural property and the main areas of their activity.

INFORMACJA KG POLICJI

PRZESTĘPCZOŚĆ KRYMINALNA PRZECIWKO DOBROM KULTURY W POLSCE W LATACH 2012–2013

I. OGÓLNE ZAGROŻENIE PRZESTĘPCZOŚCIĄ W LATACH 2012–2013

Rok 2013 w porównaniu do roku 2012 przyniósł ogólny spadek przestępczości – łącznie stwierdzono 1 065 401 przestępstw (o 54 402 mniej niż w 2012 r. Wykrywalność sprawców przestępstw spadła z 67,8% w 2012 r. do 56,5% w 2013 r., tj. o 11,3% mniej niż w roku poprzednim.

Zagrożenie przestępczością kryminalną, w świetle statystyk policyjnych, również zmalało. W 2013 r. stwierdzono 712 758 przestępstw, natomiast w 2012 r. liczba ta wyniosła 781 340. Wykrywalność sprawców wyniosła 55,2%, tj. o 1,3% mniej w stosunku do wskaźnika wykrywalności w 2012 r.

W kategorii przestępstw przeciwko mieniu, podobnie jak w wielu innych kategoriach, zauważa się spadek liczby przestępstw, przy jednoczesnym spadku wskaźnika wykrywalności sprawców:

- kradzież cudzej rzeczy – spadek ogólnej liczby przestępstw z 230 751 w 2012 r. do 215 560 w 2013 r.; spadek wykrywalności z 33,5% do 31,8% (tj. o 1,7%),
- kradzież z włamaniem – spadek ogólnej liczby przestępstw ze 127 691 w 2012 r. do 118 431 przestępstw w 2013 r.; spadek wykrywalności z 33,9% do 32,3% (tj. o 1,6 %).

II. OGÓLNE ZAGROŻENIE PRZESTĘPCZOŚCIĄ SKIEROWANĄ NA ZABÓR DÓBR KULTURY

Od 1 stycznia 2013 r. nastąpiła zmiana w sposobie uzyskiwania przez Policję danych liczbowych dotyczących przestępczości, w tym związanej z zaborem dóbr kultury. Z uwagi na odmienny sposób generowania danych w roku 2012 i 2013,

w odniesieniu do omawianej przestępczości nie wydaje się wskazane porównywanie danych, choćby z powodu stosowania różnych dla obu systemów kategorii cech (wartości słownikowych). Poniżej podane zostały w nawiasach odpowiednie wartości dla 2012 r. – należy je jednak traktować wyłącznie w celach poglądowych.

W 2013 r. zarejestrowano 1819 przestępstw stwierdzonych (2012 r. – 1058 przestępstw), w których obiektem zamachu były dobra kultury. Z ogółu tych przestępstw – 87 stanowiło przestępstwa ścigane z art. 108 i 109 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (2012 r. – 109 przestępstw stwierdzonych), 314 stanowiły kradzieże z włamaniem a 193 – kradzieże cudzej rzeczy. Wykrywalność sprawców przestępstw skierowanych na zabór dóbr kultury narodowej w 2013 r. wyniosła 38%, w kategorii przestępstw ściganych z art. 108 i 109 ww. ustawy wyniosła natomiast 36,8%, (2012 r. – 42,2%).

W 2013 r. najwyższy poziom zagrożenia przestępczością przeciwko dobrom kultury odnotowano na terenie województw: śląskiego – 224 przestępstwa, na terenie podległym KSP w Warszawie – 200 przestępstw, dolnośląskiego – 186 przestępstw oraz małopolskiego – 171 przestępstw. Najniższe zagrożenie odnotowano na terenie garnizonów: podlaskiego – 35, świętokrzyskiego – 37 oraz opolskiego – 52 przestępstwa stwierdzone.

III. PRZESTĘPSTWA SKIEROWANE NA ZABÓR DÓBR KULTURY Z MIESZKAŃ PRYWATNYCH

Mieszkania i domy wolnostojące to grupa obiektów, w których najczęściej dochodzi do zaboru dóbr kultury. W świetle danych za 2013 r. – najwyższe zagrożenie kradzieżami i kradieżą z włamaniem wystąpiło

na terenie podległym KSP w Warszawie oraz w województwach: dolnośląskim, łódzkim, śląskim i małopolskim. Sytuacja ta wynika przede wszystkim z uwarunkowań historycznych, ekonomicznych i kulturowych tych regionów. Sprawcy dokonują zaboru obrazów, rzeźb, biżuterii itp.

Spośród kradzieży dzieł sztuki z mieszkań prywatnych, dokonanych w latach 2012–2013, należy wymienić następujące:

■ w okresie 24–27.05.2012 r.

w wyniku kradzieży z włamaniem do budynku mieszkalnego w Zgorzelcu utracono wiele wartościowych przedmiotów, m.in. 6 obrazów oraz 3 zegary pochodzące z XIX w.

■ wrzesień 2012 r.

policjanci z Dolnego Śląska odzyskali obraz autorstwa Wojciecha Fangora, skradziony z prywatnej kolekcji obywatela polskiego na terenie Niemiec w 2011 r. Dzieło pt. *M51*, którego wartość szacuje się na około 250 tys. zł, funkcjonariusze odnaleźli schowane w kanapie, w mieszkaniu jednej z pięciu osób zatrzymanych w tej sprawie. Działania prowadzono na terenie trzech województw: dolnośląskiego, lubuskiego i małopolskiego. W ich wyniku zatrzymano pięć osób w wieku od 23 do 49 lat – czterech mężczyzn i kobietę, w tym 38-letniego mieszkańca województwa lubuskiego¹.

■ **31.12.2012 r.**

z mieszkania w Zgorzelcu skradziono zabytkową szafę, wartości 5000 zł. W dniu 4.01.2013 r. policjanci odzyskali szafę i ustalili sprawcę przestępstwa – 32-letniego mieszkańca Zgorzelca.

■ **czerwiec – lipiec 2013 r.**

z mieszkania prywatnego w Krakowie skradziono 5 obrazów pędzla m.in. J. Kossaka *Targ koński*; A. Kiliana *Swaty*; R. Fabiańskiego *Rynek krakowski*.

■ **sierpień 2013 r.**

z mieszkania kolekcjonera w Warszawie sprawcy dokonali zaboru kilkudziesięciu przedmiotów stanowiących prywatny zbiór muzealny, m.in. figurki wykonane z brązu i alabastru, naczynia ceramiczne i srebrne oraz kolekcję zegarów.

Sprawcy tego rodzaju przestępstw działają zwykle pod nieobecność lub podczas snu domowników, w nocy. Do klasycznych metod działania sprawców należą: wyważenie drzwi wejściowych lub balkonowych, wypchnięcie lub wybicie szyby w oknie. Z reguły okradzione mieszkania nie posiadały profesjonalnego zabezpieczenia antywłamaniowego, a zgromadzone przedmioty nie były ubezpieczone.

IV. PRZESTĘPSTWA SKIEROWANE NA ZABÓR ZABYTKÓW Z OBIEKTÓW SAKRALNYCH

Obiekty sakralne stanowią, obok mieszkań, grupę obiektów równie wysoko zagrożoną ww. przestępczością. Powodem takiego stanu rzeczy jest wciąż niezadawalający system zabezpieczeń technicznych zarówno samego obiektu, jak i dóbr kultury w nim zgromadzonych, brak świadomości w kwestii wysokiej wartości posiadanych w kościele dzieł sztuki, brak właściwej dokumentacji fotograficzno-opisowej przedmiotów.

Przykłady istotniejszych kradzieży dzieł sztuki dokonanych z obiektów sakralnych to m.in.:

■ **1.02.2012 r.**

kradzież 1,5-metrowego drewnianego krzyża z metalową figurą Chrystusa, liczącego około 100 lat, wartości nieustalonej, z kościoła w Lublinie. Tego samego dnia krzyż odzyskano, zatrzymano 31-letniego sprawcę, który w chwili zdarzenia znajdował się pod wpływem alkoholu.

■ **30.08. – 2.09.2012 r.**

z kaplicy św. Jana Nepomucena w Bazylice Prymasowskiej Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Gnieźnie skradziono obraz *Matki Boskiej*, pochodzący z 2. połowy XVIII w.

■ **20.01.2013 r.**

kradzież dwóch zabytkowych dzwonów kościelnych z dzwonnicy w Sartowicach, woj. kujawsko-pomorskie, pochodzących z XVII i XVIII w., wartości nieustalonej, obiekty wpisane do rejestru zabytków.

■ **24–25.03.2013 r.**

w wyniku włamania do kościoła parafialnego pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Ostrożanach, woj. podlaskie, skradziono sukienki i korony z obrazu *Matki Bożej z Dzieciątkiem* oraz wota. Sprawcy zostali zatrzymani, odzyskano korony i część wot, natomiast sukienki, datowane na około 1760 r., nadal są poszukiwane.

■ **20.11.2013 r.**

policjanci z KWP w Szczecinie odzyskali 300-letni obraz *Ostatnia Wieczerza*, pochodzący z ołtarza zabytkowego kościoła w Grabowie.

Obraz ten zaginął przed 1986 r. Kościół w Grabowie powstał w XIX w. Jego wyposażenie nie zachowało się i po 1945 r. przeniesiono do niego ołtarz z nieużytkowanego kościoła w Strachocinie. Barokowy ołtarz wykonany został w pracowni stolarza Johanna Schmidta w 1712 r. Środkowy obraz stanowiła scena z Grupą Ukrzyżowania, pod nim, w predelli znajdowała się scena z Ostatnią Wieczerzą, natomiast w zwieńczeniu ołtarza umieszczono scenę Nawrócenia Św. Pawła².

V. PRZESTĘPSTWA SKIEROWANE NA ZABÓR DÓBR KULTURY Z MUZEÓW, GALERII

Z reguły dzieła sztuki zgromadzone w muzeach i galeriach są w Polsce dużo lepiej chronione i zabezpieczone przed kradzieżą niż obiekty znajdujące się w kościołach oraz mieszkaniach prywatnych kolekcjonerów i marszandów sztuki. Powyższe potwierdza stosunkowo niewielka od wielu lat liczba przestępstw stwierdzonych dokonywanych w tych obiektach. Budynki są zazwyczaj chronione profesjonalnymi systemami alarmowymi, monitoringiem. Nad bezpieczeństwem zbiorów czuwają ponadto przeszkolone w tym zakresie służby ochrony. Zdarzają się jednak i tutaj kradzieże – poniżej przykłady takich zdarzeń:

■ **22.03.2012 r.**

policjanci z Wydziału Kryminalnego KWP w Szczecinie odzyskali rzadki eksponat muzealny, który został przywłaszczony przez kolekcjonera kilka lat temu, wartości około 100 tys. zł.

W marcu 2012 r. administrator Muzeum Wojsk Inżynieryjnych 1 Armii Wojska Polskiego w Gozdowicach zwrócił się do policjantów z KWP w Szczecinie z prośbą o pomoc w odzyskaniu rzadkiego eksponatu muzealnego – amfibii GAZ 46 MAW. GAZ (Gorkowskiej Awtomobilnyj Awtozawod) produkował tę amfibię jedynie w latach 1952–1955. Jest to jeden z 6 istniejących w Polsce pojazdów tego typu, którego cena osiąga na aukcjach wartość 100 tys. złotych. Pojazd został w 2004 r. wypożyczony na jeden miesiąc biznesmenowi i zarazem kolekcjonerowi z Gorzowa Wlkp., który deklarował bezpłatny remont

w zamian za umożliwienie ekspozycji pojazdu podczas zlotów historycznych. Ponieważ po miesiącu mężczyzna nie zwrócił pojazdu, Muzeum wysłało pierwsze pismo, prosząc o zwrot eksponatu. Ciągłe starania w tej sprawie, mające swoje potwierdzenie w dokumentacji Muzeum, zakończyły się w 2012 r. złożeniem zawiadomienia o przywłaszczeniu. Kolekcjoner kilkakrotnie zmieniał adres, a w miejscu gdzie miał być reperowany pojazd okazało się, że nigdy go nie było. Wówczas uzyskano informacje, że eksponat wciąż znajduje się na terenie województwa lubuskiego. Policjanci rozpoczęli poszukiwania pojazdu, wspólnie z funkcjonariuszami Straży Granicznej ze Szczecina oraz policjantami z Wydziału Kryminalnego KWP w Gorzowie Wlkp. Po potwierdzeniu uzyskanych informacji funkcjonariusze KWP w Szczecinie i SG w Szczecinie odnaleźli zabytkowy pojazd w jednym z garaży na posesji w Skwierzynie. Pojazd był całkowicie zdekompletowany, brakowało w nim silnika, kół, śruby napędowej oraz jakichkolwiek elementów wyposażenia. Obok leżał bak paliwa odcięty od korpusu nożycami do metalu. W innych pomieszczeniach odnaleziono pokrywę dzioba amfibii i ramę szyby przedniej. Samochód był tak skorodowany, że do czasu decyzji prokuratury postanowiono nie przewozić go do Muzeum w Gozdowi-

cach, gdyż groziłoby to całkowitym zniszczeniem zabytku. Pozostałych elementów wyposażenia nie odnaleziono, gdyż jak stwierdził „koneser militariów” – wciąż są w konserwacji³. Policja ustaliła jednak w efekcie poszerzonego śledztwa, że w pełni sprawny egzemplarz tego samego modelu amfibii, zarejestrowany jako zabytek należący do matki ww. kolekcjonera, prezentowany jest od lat przez jego brata na zlotach zabytkowych pojazdów wojskowych. Policja zatrzymała jeżdżący egzemplarz GAZ-a 46 MAW jako pojazd należący do Muzeum, następnie zwróciła go po skutecznej interwencji adwokata, po czym, powołując się na ekspertyzę biegłego, ponownie pojazd odebrała z nakazu prokuratora, który obu ww. podejrzanym postawił zarzuty przywłaszczenia mienia oraz paserstwa⁴.

■ 1 kwietnia 2012 r.

policjanci Wydziału Kryminalnego KSP zatrzymali 3 mężczyzn podejrzanych o paserstwo obrazów o wartości prawie pół miliona złotych. Odzyskano płótna Jacka Malczewskiego *Portret mężczyzny na tle pejzażu* z 1920 r. oraz

Stanisława Ignacego Witkiewicza *Portret kobiety* z 1931 r. Dzieła pochodziły z kradzieży dokonanej w listopadzie 2008 r., z galerii Desa Unicum w Warszawie.

■ 29 sierpnia 2013 r.

odzyskano czapkę więziarską typu „pasiak”, skradzioną ze zbiorów muzealnych Państwowego Muzeum na Majdanku, w latach 1962–1995, prawdopodobnie

z wystawy urządzonej w jednym z baraków obozowych. Czapkę w czerwcu 2013 r. wystawiono do sprzedaży na amerykańskiej aukcji internetowej. Dzięki intensywnej współpracy Biura Służby Kryminalnej KGP i Oficera Łącznikowego FBI w Polsce, czapka została wycofana z aukcji i – po zbadaniu jej autentyczności – zwrócona stronie polskiej i przekazana do Muzeum na Majdanku.

VI. FAŁSZERSTWA DZIEŁ SZTUKI

Niezwykle istotnym zagadnieniem pozostaje od kilku lat kwestia wręcz „zalewu” rynku fałszywymi dziełami sztuki. Zjawisko to jest problemem występującym nie tylko w wymiarze krajowym, ale międzynarodowym, o czym świadczą liczne artykuły, publikacje w środkach masowego przekazu i mediach oraz organizowane konferencje policyjne i pozapolicyjne. W 2012 r. był to główny temat seminarium, w którym uczestniczyli przedstawiciele organów ścigania i instytucji kultury krajów członkowskich INTERPOL-u.

Liczba dokonywanych fałszerstw dzieł sztuki jest uwarunkowana sytuacją gospodarczą kraju oraz popytem na sztukę. Obecnie fałszowane są głównie dzieła artystów malarzy, którzy cieszą się popularnością na rynku. Są to np. fałszerstwa dzieł Pabla Picassa, Andy Warhola, Auguste'a Renoira, Amadeo Modiglianego, Henriego Matisse'a, Paula Gauguin'a, Marka Rothko, Jeana-Michela Basquiata, a wśród polskich artystów między innymi obrazy: rodziny Kossaków, Alfonsa Karpińskiego, artystów z Ecole de Paris, Jacka Malczewskiego, Leona Wyczółkowskiego, Jana Stanisławskiego, Witkacego, Nikifora, Tadeusza Kantora, Jana Lenicy, Andrzeja Wróblewskiego, Olgi Boznańskiej.

Jak poważny jest to problem dowodzą przypadki uznawania fałszyfikatów za oryginalne dzieła przez instytucje muzealne, a więc specjalistów i ekspertów.

Poniżej przykłady zdarzeń z lat 2012–2013:

■ 16.02.2012 r.

funkcjonariusze z KRP Warszawa V zabezpieczyli w jednej z warszawskich galerii obraz rzekomo namalowany przez

niezjącego już Wiktora Zina. Według informacji przekazanych przez rodzinę, artysta nigdy nie namalował takiego obrazu, a podpis na nim został sfałszowany.

■ 9.07.2013 r.

sprawcy (małżeństwo) sprzedali poprzez różne konta na polskim serwisie aukcyjnym ponad 110 obrazów i grafik za blisko 17,5 tys. zł. Swój proceder uprawiali od października 2008 r. do 23 listopada 2008 r., następnie od 29 lutego do maja 2010 r. w Książnicach Wielkich, woj. małopolskie. Podrabiali oryginalne dzieła i sygnowali je podpisami znanych malarzy; sfałszowali dokument z krakowskiego domu aukcyjnego. Krakowska prokuratura skierowała do sądu akt oskarżenia w sprawie sprzedaży podrobionych obrazów i grafik za pośrednictwem internetu. W sprawie oszukanych zostało 25 osób.

O oszustwa na szkodę nabywców oskarżone zostały cztery osoby, w tym kobieta, która podrabiała oryginalne dzieła i sygnowała swoje prace podpisami znanych malarzy. Klientom sprzedawano również kupowane na placach gotowe obrazki, do których oskarżona dorabiała stosowną sygnaturę. W późniejszym okresie (w 2010 i 2011 roku) dołączyli do nich krewni. W tym czasie sprzedali ponad 60 obrazów i grafik za kwotę przekraczającą 13 tys. zł. Niezależnie od tego sprawcy podrobili dokumenty z krakowskiego domu aukcyjnego, w tym wycenę rzekomego dzieła Mojżesza Kislinga *Kwiaty* oraz trzech podrobionych dzieł Jerzego Nowosielskiego. Dokument taki otrzymała nabywczyni dzieła sygnowanego jako obraz Kislinga i zwróciła się do domu aukcyjnego o potwierdzenie wyceny. Wtedy ujawniono, że wycena została sfał-

szowana. Dom aukcyjny zawiadomił policję. To zawiadomienie zainicjowało śledztwo⁵.

VII. STRATY WOJENNE

Działania policjantów zwalczających przestępczość wymierzoną w dobra kultury koncentrują się nie tylko na ściganiu sprawców dokonujących kradzieży dzieł sztuki na przestrzeni ostatnich lat, ale także ukierunkowane są na działania związane z odzyskiwaniem tzw. strat wojennych. Wiodącą rolę odgrywa tutaj Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Policja udziela wsparcia w takich sprawach pod kątem m.in. prowadzenia ustaleń z zagranicznymi organami ścigania, wymiany informacji i dążenia do skutecznego wycofywania polskich strat wojennych z zagranicznych aukcji, itp.

Przykład sprawy:

■ 10.01.2013 r.

policjanci z KWP w Poznaniu odzyskali dwa obrazy Marcellego Bacciarellego, które zaginęły w trakcie działań wojennych w 1939 r. Obrazy znajdowały się w mieszkaniu warszawskiego kolekcjonera.

Na początku października 2012 r. policjanci z KWP w Poznaniu otrzymali informację, że dwa obrazy autorstwa Marcellego Bacciarellego wystawiono w jednym z warszawskich domów aukcyjnych. Były to obrazy: *Poświęcenie Świętyni Jerozolimskiej przez Salomona* oraz *Salomon otoczony niewiastami cudzoziemskimi składa ofiary bogom pogańskim* potocznie nazwany *Ofiarą Salomona*. Z dokonanych ustaleń wynikało, że obrazy są stratą wojenną Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Do 1939 r. znajdowały się one w ówczesnym Muzeum Wielkopolskim w Poznaniu, a następnie zostały utracone w wyniku działań wojennych. Od tamtej pory losy obydwu obrazów były nieznane. Policjanci ustalili tożsamość prywatnego kolekcjonera dzieł sztuki, który wystawił obrazy w domu aukcyjnym

na sprzedaż. 10 stycznia 2013 r. obrazy zostały zabezpieczone i następnie przekazane do Muzeum Narodowego w Poznaniu⁶.

PODSUMOWANIE

1. Z analizy posiadanych danych wynika, że od lat najwięcej przestępstw przeciwko dobrom kultury dokonywanych jest na terenach województwa małopolskiego, dolnośląskiego, na obszarze m.st. Warszawa i terenach podległych KSP. Należy przewidywać, że zainteresowaniem sprawców wciąż cieszyć się będą przede wszystkim obrazy, zwłaszcza rodzimych artystów malarzy, rzeźby sztuki sakralnej wykonane z drewna lub piaskowca, których utrata będzie następować w wyniku kradzieży i kradzieży z włamaniem do obiektów sakralnych. Należy dążyć do podnoszenia świadomości o istniejących zagrożeniach wśród prywatnych kolekcjonerów i władz kościelnych, jak również zachęcać do właściwego dokumentowania i znakowania posiadanych zbiorów.
2. Duży popyt na dzieła sztuki, wynikający m.in. z przekonania, iż jest to bezpieczna forma lokaty kapitału, będzie powodował wzrost liczby falsyfikatów wprowadzanych do profesjonalnego obrotu zabytkami. W świetle powyższego niezbędne jest kontynuowanie rozpoznania zjawiska – skali i sposobów działania sprawców, a także ośrodków fałszerskich – w celu opracowania i wdrożenia narzędzi służących skutecznemu przeciwdziałaniu i zwalczaniu zagrożeń.

Opracowano w Biurze
Służby Kryminalnej KGP
Fot. KGP

PRZYPISY

- ¹ <http://www.policja.pl/pol/aktualnosci/81793,Obraz-wartosci-cwierc-miliona-zlotych-wrocilo-do-wlasciciela.html>
- ² <http://www.policja.pl/pol/aktualnosci/92532,quotOstatnia-Wieczerzaquot-powroci-do-Grabowa.html>
- ³ <http://www.policja.pl/pol/aktualnosci/76009,Odzyskano-zabytkowa-amfibia-z-muzeum-w-Gozdowicach.html>
- ⁴ <http://www.gs24.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20121128/GRYFINO/121129556>, dostęp 16 maja 2014
- ⁵ http://krakow.gazeta.pl/krakow/1,90279,14249599,Oskarzeni_o_internetowa_sprzedaz_podrabianych_obrazow.html
- ⁶ <http://www.policja.pl/pol/aktualnosci/83530,Odaleziono-obrazy-zaginione-w-Poznaniu-podczas-wojny.html>